

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟΣ

ΤΟΥ ΝΙΤΣΕ ΚΑΙ

Ο ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΕ ΜΙΑ... ΚΡΙΤΙΚΗ

FYLATOS PUBLISHING

Copyright για την ελληνική έκδοση
Δημήτρης Τσινικόπουλος
© Εκδόσεις Φυλάτος, © Fylatos Publishing, Θεσσαλονίκη 2022

Συγγραφέας: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Επιμέλεια: © Fylatos Publishing
Γραφιστική επιμέλεια και σχεδιασμός εξωφύλλου:
Χρύσα Γκανούδη © Fylatos Publishing

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση τμήματος του παρόντος έργου για λόγους σχολιασμού ή κριτικής. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση περιορισμένων τμημάτων για επιστημονικούς λόγους, με υποχρεωτική αναγραφή του τίτλου του έργου, των συγγραφέων, του εκδότη, της σελίδας που αναδημοσιεύεται και της ημερομηνίας έκδοσης. Απαγορεύεται οποιαδήποτε διασκευή, μετάφραση και εκμετάλλευση, χωρίς αναφορά στους συντελεστές του βιβλίου και γραπτή άδεια του εκδότη και των συγγραφέων σύμφωνα με τον νόμο.

© Εκδόσεις Φυλάτος, © Fylatos Publishing
e-mail: contact@fylatos.com
web: www.fylatos.com

ISBN: 978-960-658-158-8

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΟΣ
ΤΟΥ ΝΙΤΣΕ ΚΑΙ
Ο ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΕ ΜΙΑ... ΚΡΙΤΙΚΗ

Πρόλογος:

Δημήτριος Α. Χρηστίδης

Ομότιμος Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας Α.Π.Θ.

Επίμετρο:

Πάυλος Δ. Βασιλειάδης

Δρ. Θεολογίας ΑΠΘ

Εκδόσεις Φυλάτος
Fylatos Publishing
MMXXII

Στη σύζυγό μου ANNA

Κάθε φιλοσοφία είναι και μια εγωλογία.

Ε. Χούσσερλ

Το φιλοσοφικό μας σύστημα δεν είναι συνήθως παρά η ιστορία της καρδιάς μας.

Γιόχαν Γκ. Φίχτε

Περιορίστε τα πάθη σας αντί να αναζητάτε αποδείξεις για την ύπαρξη του Θεού.

Μπλεξ Πασκάλ

Αν η Γεωμετρία αντιστρατευόταν στα ανθρώπινα πάθη, θα υπήρχαν άνθρωποι που θα αμφισβητούσαν ότι $2+2=4$.

Γκ. Λαϊμπνιτς

Μπορεί ο άνθρωπος να κάνει για τον εαυτό του θεούς, ενώ αυτοί δεν είναι θεοί;

Προφήτης Ιερεμίας

Φάσκοντες είναι σοφοί εμωράνθησαν· και εσκοτίσθη η ασύνετος αυτών καρδιά.

Απ. Παύλος

*Πάσαν γαρ φύσιν ανθρώπων ο μετά δυνάμεως λαληθείς λόγος
κεκράτηκε· και ουκ έστι τι γένος ιδείν ανθρώπων, ο εκπέφυγε
παραδέξασθαι την Ιησούν διδασκαλίαν.*

Ωριγένης κατά Κέλσου 2, 13

*Κανένα βιβλίο δεν είναι τόσο απλό και τόσο καθαρό όσο το
Ευαγγέλιο. Κι όμως, κανένα βιβλίο δεν μπορεί να εξηγηθεί
εσφαλμένα τόσο εύκολα όσο το Ευαγγέλιο, όταν η καρδιά που το
μελετά είναι πονηρή.*

Ισαάκ ο Σύρος

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΟΥ ΝΙΤΣΕ

*Ο Θεός είναι μια σκέψη που στρεβλώνει
όλα όσα είναι ίσια.*

Friedrich Nietzsche

*Κατά κανένα τρόπο δε γνωρίζω τον αθεϊσμό ως αποτέλεσμα· κι
ακόμη λιγότερο ως συμβάν.
Είναι κάτι που γνωρίζω εξ ενστίκτου.*

Friedrich Nietzsche

Οι εκκλησίες είναι τάφοι και τύμβοι του Θεού.

Friedrich Nietzsche

*Εκεί που ανεβαίνω με ακολουθεί ένα σκυλί
που το λένε «Εγώ».*

Friedrich Nietzsche

*Να γίνετε σκληροί. Μη φείδεσθε καθόλου τον πλησίον σας.
Ο άνθρωπος είναι κάτι που πρέπει να ξεπεραστεί.*

Friedrich Nietzsche

*Να ζεις σημαίνει να είσαι σκληρός, ανελέητος για κάθε τι που
γερνάει και αδυνατίζει μέσα μας, να μη λυπάσαι
τους ετοιμοθάνατους, τους γέροντες και τους εξαθλιωμένους...*

Friedrich Nietzsche

Ολόκληρο το παρελθόν μου θρυμματίζεται γύρω μου... μου φαίνεται τώρα πλέον ως ένα και το αυτό καθήκον, να απομονώσω τον εαυτό μου από το παρελθόν μου, να κόψω τον ομφάλιο λώρο ανάμεσα σ' αυτό και τον εαυτό μου.

Friedrich Nietzsche (επιστολή 1888)

Φιλόσοφος είναι πρώτα κανείς για τον εαυτό του και ύστερα για τους άλλους.

Friedrich Nietzsche

Άλλο είμαι εγώ, άλλο τα συγγράμματά μου.

Friedrich Nietzsche (επιστολή 1888)

Τώρα, αυτό που στρέφεται αποφασιστικά εναντίον του Χριστιανισμού δεν είναι πια τα επιχειρήματά μας, αλλά τα γούστα μας.

Friedrich Nietzsche

Στον Ιουδαϊκό λαό χρωστάμε τον ευγενέστερο άνθρωπο (τον Χριστό), τον καθαρότερο σοφό (τον Σπινόζα), το δυνατότερο βιβλίο και τον πιο αποτελεσματικό ηθικό κώδικα στον κόσμο.

Friedrich Nietzsche

Είχα καλό ταξίδι, νανάγησα...

Friedrich Nietzsche

Ich bin kein mensch· ich bin Dynamit
(Δεν είμαι άνθρωπος· είμαι δυναμίτης)

Friedrich Nietzsche

Περιεχόμενα

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΟΥ ΝΙΤΣΕ	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ	13
2. ΕΙΝΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΔΥΝΑΜΩΝ;	21
3. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΗΘΙΚΗ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ	27
4. ΕΧΕΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ;	35
5. Ο ΝΙΤΣΕ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ	41
6. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΡΟΪΟΝ ΤΟΥ ΕΒΡΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ	45
7. ΜΙΑ ΒΙΒΛΟΣ... ΧΑΛΚΕΥΜΕΝΗ	51
8. ΠΟΙΟΣ ΣΤ' ΑΛΗΘΕΙΑ ΗΤΑΝ Ο ΙΗΣΟΥΣ;	63
9. Η ΤΥΧΗ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ, Ή ΤΟ... ΔΥΣΑΓΓΕΛΙΟΝ	67
10. ΤΑ ΠΑΡΑΠΟΙΗΜΕΝΑ... ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	73
11. ΕΙΝΑΙ Η ΠΙΣΤΗ ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ ΑΡΡΩΣΤΙΑΣ;	77
12. Η ΚΑΤΑ ΝΙΤΣΕ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ	81
13. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ Ο... ΚΙΒΔΗΛΟΠΟΙΟΣ	85
14. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ - ΒΑΜΠΙΡ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ;	93
15. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΒΟΥΛΗΣΗ, ΗΘΙΚΗ, ΑΜΑΡΤΙΑ	105
16. ΝΙΤΣΕ, Ο ΜΕΓΑΛΟΜΑΝΗΣ... ΘΕΟΦΟΝΙΑΣ	115

17. ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ	123
ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΙΤΣΕ	125
ΜΕΡΙΚΟΙ ΡΗΕΙΚΕΛΕΥΘΡΟΙ ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΝΙΤΣΕ	139
ΣΥΝΤΟΜΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΝΙΤΣΕ	143
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	149
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	157
ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	173

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο ερευνητής, ποιητής, διηγηματογράφος και δοκιμιογράφος δικηγόρος Δημήτρης Τσινικόπουλος, που έχει δημοσιεύσει αξιολογώτατα κείμενα με θέματα απολογητικής της χριστιανικής πίστης και προβληματισμού γύρω από μεταφυσικά και ιστορικοκοινωνικά ζητήματα, αποφάσισε να καταπιαστεί με τον αντιχριστιανισμό του Γερμανού στοχαστή Friedrich Nietzsche.

Έχοντας διαβάσει τόσο τα έργα του Nietzsche, όσο και πολλές από τις μελέτες που έχουν γραφεί γι' αυτόν, ο συγγραφέας προσπαθεί να κατανοήσει και να ερμηνεύσει την αρνητική στάση του Γερμανού στοχαστή απέναντι στον Θεό της Βίβλου, τον Χριστό και τη χριστιανική πίστη. Παράλληλα επιχειρεί να απαντήσει στην αρνητική κριτική του Nietzsche με στέρεα επιχειρήματα, τεκμηριωμένα από ιστορικά και επιστημονικά δεδομένα.

Ο συγγραφέας απαντά συστηματικά σε όλες τις σχετικές θέσεις του Nietzsche, οι οποίες στην πραγματικότητα ήταν υποκειμενικές ψυχολογικές αναλύσεις, που εκφράζονταν συνοπτικά με αυθαίρετους αφορισμούς, βασισμένους στο ιδανικό του υπερανθρώπου, που επιβάλλεται εγωιστικά ασκώντας τη δύναμή του με τη βία. Το ιδανικό αυτό ήταν φυσικό να έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις αρετές τις οποίες δίδαξε και εξύψωσε ο Ιησούς Χριστός: την αγάπη, την ταπεινοφροσύνη, την αλληλεγγύη, τη φιλευσπλαχνία και την αυτοθυσία.

Ο Τσινικόπουλος επισημαίνει τις κυριότερες αιτιάσεις του Nietzsche κατά της χριστιανικής πίστης, και απαντά σε καθεμιά από αυτές με γνώση των βιβλικών κειμένων, των ιστορικών δεδομένων και των αρχαιολογικών ευρημάτων. Αντικρούει με στέρεα τεκμηρίωση την άποψη ότι ο Χριστιανισμός είναι η θρησκεία των αδύναμων, ότι έχει την ηθική των σκλάβων, ότι έχει φανταστικό υπόβαθρο, ότι είναι προϊόν εκδίκησης του εβραϊκού λαού, ότι βασίζεται σε μια Βίβλο χαλκευμένη και σε Ευαγγέλια παραπονημένα. Εξετάζει επίσης την αντίληψη του Nietzsche για

τον Θεό, για τον Ιησού Χριστό, για τον απόστολο Παύλο, για το Ευαγγέλιο και για την πίστη, εντοπίζοντας τα σημεία στα οποία οι θέσεις του Γερμανού στοχαστή είναι επηρεασμένες από το ιδανικό του υπερανθρώπου, από την αποστροφή του προς μια αντίληψη ευθύγραμμης πορείας του χρόνου, αλλά και από την εμπάθεια και το μίσος του προς την ιδέα ενός Θεού, που έχει ταυτόχρονα χαρακτηριστικά αγάπης και δικαιοσύνης.

Ακολουθεί μια προσπάθεια ερμηνείας της αρνητικής αυτής στάσης του Nietzsche απέναντι στον Θεό και τη χριστιανική πίστη. Τονίζεται ο ρόλος που έπαιξε η αυστηρή θρησκευτική διαπαιδαγώγηση που είχε στην παιδική του ηλικία ως γιος Λουθηρανού ιερέα, καθώς και η διαπίστωσή του ότι μεγάλο μέρος του χριστιανικού κόσμου ζει υποκριτικά, χωρίς να εφαρμόζει στην καθημερινή πράξη τη διδασκαλία του Ιησού Χριστού, γεγονός που τον έκανε να συγχέει τον γνήσιο αρχέγονο χριστιανισμό με το συχνά διεφθαρμένο «χριστιανικό» ιερατείο της εποχής του. Σ' αυτά προστέθηκε και αρρώστια του, που είχε από τη νεανική του ηλικία, με αποτέλεσμα υπερβολική διέγερση και ένταση, που τον οδηγούσε σε μεγαληγορία και μεγαλομανία, η οποία κατέληξε σε παράνοια κατά τα τελευταία 10 χρόνια της ζωής του.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με μια ανθολόγηση κρίσεων για τον Nietzsche από 17 αξιόλογους σύγχρονους στοχαστές και βιογράφους του, από μια συλλογή από 53 ρηξικέλευθους αφορισμούς του Γερμανού στοχαστή, καθώς και από μια αξιόλογη βιβλιογραφία, η αξιοποίηση της οποίας φαίνεται και στον μεγάλο αριθμό σημειώσεων που τεκμηριώνουν την επιχειρηματολογία του συγγραφέα.

Το βιβλίο αυτό του Δημήτρη Τσινικόπουλου είναι μια συνολική, συγκροτημένη και πειστική μελέτη, που αποτελεί αυτό ακριβώς που λέει ο υπότιτλος του εξωφύλλου: «Κριτική σε μια κριτική».

Δημήτριος Α. Χρηστίδης
Ομότιμος Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας Α.Π.Θ.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η φιλοσοφία είναι η κάλυψη ηθικών πεποιθήσεων, διαισθήσεων και επιθυμιών με λογικά επιχειρήματα.

Νίτσε

Το φιλοσοφικό μας σύστημα δεν είναι συνήθως παρά η ιστορία της καρδιάς μας.

Johann Gottlieb Fichte

Ο Γερμανός ποιητής, στοχαστής και φιλόσοφος Φρειδερίκος Νίτσε (1844–1900) είναι παγκόσμια γνωστός για τη ρωμαλέα, ρηξικέλευθη σκέψη του και την πρωτότυπη, ανατρεπτική αντίληψή του σε πολλά θέματα. Η φιλοσοφία του με τους δύο βασικούς άξονες–σλόγκαν που κυριάρχησαν στον 20ό αιώνα, όπως Gott ist tot (ο Θεός είναι νεκρός), και «Τάδε έφη Ζαρατούστρα», δηλαδή, η επιβολή της «θέλησης της δυνάμεως του υπερανθρώπου με μια ηθική πέραν του καλού και του κακού», είναι ιδιαίτερα γνωστή. Η ανθρωπότητα έδρεψε ακριβώς τους καρπούς τέτοιων ιδεολογιών και συνθημάτων, που υλοποιήθηκαν μέσω του ναζισμού, του λεγόμενου κοινωνικού δαρβινισμού και, φυσικά, του αναρχισμού μηδενισμού, αφού η φιλοσοφία του Νίτσε υπήρξε προδρομική...

Είπε αρκετά ενδιαφέροντα, και ίσως σωστά πράγματα ο Νίτσε πάνω σε θέματα τέχνης, φιλοσοφίας, ψυχολογίας, μεταφυσικής. Άσκησε καταλυτική κριτική σε κομφορμισμούς και αποκάλυψε κάποιες οδυνηρές αλήθειες χτυπώντας αλύπητα την τυπολατρία, τον κληρικαλισμό, τη θρησκοληψία και την υποκρισία των ανθρώπων και των συστημάτων, γκρεμίζοντας τα γνωστά είδωλα, φιλοσοφώντας μ' ένα σφυρί.

Νεότεροι ερευνητές τον χαρακτηρίζουν ως τον «τολμηρότερο φιλόσοφο των νεωτέρων χρόνων», και είναι γνωστό ότι υπάρχουν πολλοί θαυμαστές και οπαδοί του ανά την υφήλιο.

Το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας για το έργο του συνεχίζεται αδιάπτωτο και αμείωτο μέχρι σήμερα, με ημερίδες και συμπόσια, μελέτες, άρθρα και διατριβές και βιογραφίες, που προσπαθούν να ρίξουν περισσότερο φως στη ζωή, την εργογραφία και τη φιλοσοφία του ιδιόρρυθμου, παράξενου αυτού στοχαστή, που επηρέασε τη μετέπειτα φιλοσοφία, κοινωνιολογία, τέχνη και πολιτισμό εν γένει [1].

Ωστόσο, θα πρέπει κανείς να εστιάσει το ενδιαφέρον του και στον αθεϊσμό και ιδιαίτερα στον αντιχριστιανισμό του. Και να τον ερμηνεύσει ορθά. Και τούτο, διότι, κατ' αρχάς, είναι παράξενο πώς ένα τέτοιο λαμπρό πνεύμα σαν τον Νίτσε παγιδεύτηκε σε έναν στείρο αντιχριστιανισμό, που εξελίχθηκε τελικά, σε μίσος προς τη χριστιανική θρησκεία και εκκλησία. Η ζωή του, οι σπουδές του, (ξεκίνησε ως γιος πάστορα για να γίνει και ο ίδιος) και η νοοτροπία του για μια απεριόριστη ελευθερία απέναντι στον εαυτό του, ακόμα και η αρχαιολατρία του (θαύμαζε το διονυσιακό και απολλώνιο πνεύμα, τους προσωκρατικούς, και τους αρχαίους Έλληνες γιατί είχαν δούλους και επιδίωκαν με πάθος τη δύναμη), ρίχνουν ασφαλώς κάποιο φως στο θέμα. Ο ίδιος μας πληροφορεί ότι «οι πρόγονοί του ήταν ο Ηράκλειτος, ο Εμπεδοκλής, ο Σπινόζα και ο Γκαίτε». Και ακόμη ότι του άρεζαν «ο Πλάτωνας και ο Πασκάλ», που μαζί με τους προηγούμενους, ένιωθε ότι το αίμα τους έρρεε μέσα στο δικό του [2]. Ο Νίτσε είναι σκοτεινός και πολυσύνθετος συγγραφέας, ένας ριζοσπάστης που πειραματιζόταν με τις λέξεις (Χανς-Γκεοργκ, Γκάνταμερ). Και το έργο του μπορεί να επιδέχεται μια ποικιλία ερμηνειών (Michael Tanner).

Ο φιλόσοφος της θρησκείας Harald Hoffding σε μελέτημά του για τον Νίτσε επισημαίνει ότι, ο Νίτσε, ήταν άνθρωπος των αντιθέσεων. Περιέπιπτε από τον άκρο ενθουσιασμό στη βαθιά αθυμία [3]. Ο Jules Chaix-Ruy παρατηρεί ότι «ήταν αποφασιστικά αντιιστορικός... και υποστήριζε ότι οι ξαφνικές συναισθηματικές εκρήξεις είναι αναγκαίες και χρήσιμες... Ο Νίτσε αγαπά και μισεί με την ίδια ένταση, και τα συναισθήματά του διαδέ-

χονται το ένα το άλλο με τέτοια ταχύτητα που δίνουν την εντύπωση πως είναι ταυτόχρονα[4]. Ο ίδιος ο Νίτσε παραδεχόταν τις αναντιστοιχίες και τις αντιφάσεις του. Γράφει στο αυτοβιογραφικό του έργο *«Ιδε ο Άνθρωπος»*, κάτω από τον τίτλο 'Γιατί γράφω τόσο καλά βιβλία', τα εξής αποκαλυπτικά:

«Άλλο είμαι εγώ, άλλο τα συγγράμματά μου... Το επαναλαμβάνω, δεν μπορεί να βρει κανείς πολλά ίχνη κακής θέλησης στη ζωή μου... Αντίθετα, μπορεί κανείς να βρει πολλή καθαρή τρέλα» [5].

Αυτό εξηγεί και το γιατί ο Νίτσε έγραψε τα περισσότερα έργα του υπό μορφήν Αποφθεγμάτων και Αφορισμών. Μικρών συντόμων σκέψεων, δηλαδή, που προσπαθούν να δώσουν απάντηση σ' ένα θέμα. Αλλά, ενώ κάποιοι αφορισμοί μπορεί να λένε σ' ένα θέμα κάτι, άλλοι μπορεί να λένουν τα αντίθετα στο ίδιο θέμα. Διότι ο ίδιος δεν επεξεργαζόταν τη σκέψη του συστηματικά και με πληρότητα. Μιμούσαν τον Γάλλο συγγραφέα Λα Ροσφουκώ (Francois de La Rochefoucauld 1613- 1680) περίφημο για τους αφορισμούς του, και τον επίσης Γάλλο φιλόσοφο και μαθηματικό Μπλεζ Πασκάλ (1623-1662) που αρχικά θαύμαζε. Και τούτο, διότι, αυτό ταίριαζε στην ιδιοσυγκρασία και στην ψυχουσύνθεσή του, καθώς λόγω της κακής κατάστασης της υγείας του δεν μπορούσε να εργασθεί συνεχώς και συστηματικά, εκτός από την πρώτη περίοδο της ζωής του. Ο Νίτσε από νωρίς προσβλήθηκε από δυσεντερία και διφθερίτιδα, ασθένειες που άφησαν μόνιμες βλάβες στην υγεία του, αλλά και από άλλες: ημικρανίες, στομαχικούς σπασμούς, σκοτοδίνη, ναυτία, δυσπεψία, νευρασθένεια, που τον ταλαιπωρούσαν συνεχώς. Μετακινούνταν συνεχώς για να βρει το κατάλληλο κλίμα και να μπορεί να υποφέρει τους χρόνιους πόνους.

Έγραφε, λοιπόν, πρόχειρα τις σκέψεις του σε φύλλα χαρτιού καθώς περπατούσε, όπως ομολογεί σε επιστολή του:

«Κακοέγραφα κάτι σ' ένα φύλλο χαρτί περπατώντας απ' το ένα μέρος στο άλλο. Τίποτα δεν έγραφα σε γραφείο. Κατόπιν οι φίλοι μου διασαφήνιζαν αυτές τις κακογραφίες μου» [6]. Ο

Νίτσε προτιμούσε επίσης τη μορφή των αφορισμών, διότι όπως έλεγε: «Ο αφορισμός, το απόφθεγμα, είναι μορφές αιωνιότητας. Φιλοδοξία μου είναι να πω σε δέκα προτάσεις ό,τι οι άλλοι λένε σε ένα βιβλίο – αλλά και ό,τι δε λένε σε ένα βιβλίο»[7]. Ο Νίτσε «λειτουργώντας περισσότερο σαν ελεύθερος συγγραφέας, ως στοχαστής παρά ως φιλόσοφος – παρατηρεί ο βιογράφος του R. Hayman – έγραφε πρόχειρα φράσεις επειδή του άρεσαν, χωρίς να αναρωτιέται προς στιγμήν τι σημαίνουν κι αν στην ουσία συμφωνεί μ' αυτές. Η συγγραφή έπαιρνε συχνά τη μορφή υπαγόρευσης από μια εσωτερική φωνή». Ο ίδιος βιογράφος σημειώνει ότι τόσο ο τρόπος της σκέψης όσο και οι μέθοδοι εργασίας του επηρεάστηκαν βαθιά από την ασθένεια που τον κατέτρυχε..., αντιμετώπιζε σημαντικές δυσκολίες ακόμα και να σκεφτεί. Η φτωχή του όραση τον εμπόδιζε να διαβάζει αρκετά για να μπορέσει να τεκμηριώσει τις εκτεταμένες γενικεύσεις[8]. Ο ίδιος παραδέχεται ότι απέφυγε συνειδητά την «εις βάθος» προσέγγιση ενός θέματος, την οποία θεωρούσε σήμα κατατεθέν σχολαστικού ακαδημαϊκού μυαλού και αντιμετώπιζε τα βαθιά προβλήματα όπως ένα κρύο μπάνιο: μπαίνεις γρήγορα, βγαίνεις γρήγορα...[9]

Οι μελετητές του έργου του Νίτσε, εκτός απ' τις ποικίλες και πολλές παλινωδίες και αντιφάσεις του, επεσήμαναν κι άλλα στοιχεία του ιδιόρρυθμου στοχασμού του: την έντονη υποκειμενικότητα απόψεων, την εμπαθή κριτική της συμβατικότητας, την εριστικότητα, την προκλητικότητα, το μεταφορικό ή μετωνυμικό τρόπο παραγωγής συλλογισμών, την παρωδία, και την ειρωνεία – μια σαρκαστική μάσκα.[10]

Είναι γνωστό και αποδεκτό από τους μελετητές, ότι η πολεμική του Νίτσε κατά πάντων και η χλεύη του εναντίον μεγάλων προσωπικοτήτων της ιστορίας (Σωκράτη, Πλάτωνα, Ιησού, Καντ, κ.ά.), στηρίζεται περισσότερο σε υποκειμενικές, ψυχολογικές αναλύσεις και συσχετισμούς, παρά σε καθαρά επισημονικά και ιστορικά δεδομένα.

Ωστόσο, κατά τη γνώμη μου, όλα αυτά που επισημάνθηκαν από τους μελετητές και βιογράφους του, ακόμα και η καλλιτεχνική του φύση, δεν επαρκούν για να ερμηνεύσουμε τον σκληρό, επικριτικό, αντιχριστιανισμό του. Τι συνέβη με τον Νίτσε, ώστε να γίνει τόσο επικριτικός με τον Χριστιανισμό; Θα πρέπει να ψάξει κανείς στο οικογενειακό του περιβάλλον και στη διαπαιδαγώγησή του για να βγάλει κάποια συμπεράσματα όπως έκαναν κάποιοι ειδικοί και κάποιοι βιογράφοι. Συνήθως, ο νους του ανθρώπου – και του πιο σοφού ακόμη – τυφλώνεται από την προκατάληψη, τις εσφαλμένες ή ελλιπείς γνώσεις, από την οίηση, την έπαρση, τον εγωκεντρισμό και άλλους παράγοντες. Ιδίως από την οίηση. Αυτά όλα χαρακτηρίζουν τον Νίτσε. Ο ίδιος ο Νίτσε έγραψε ότι ‘μακάρι να υπήρχε Θεός, γιατί μόνον αυτός θα μπορούσε να με καταλάβει!’ Κατ’ αυτόν, η λέξη *αμοραλιστής* που διάλεξε για να αυτοπροσδιορισθεί, ήταν σύμβολο τιμής: *«Είμαι περήφανος που έχω αυτή τη λέξη που με διακρίνει απ’ όλη την ανθρωπότητα. Κανείς δεν ένωσε τη χριστιανική ηθική να είναι κάτω απ’ αυτόν. Κάτι τέτοιο απαιτεί ύψος, θεώρηση των αποστάσεων, ανήκουστο ψυχολογικό βάθος και εμβάθυνση... Ποιος ήταν πριν από μένα ψυχολόγος μεταξύ των φιλοσόφων... Δεν υπήρχε ψυχολογία πριν από μένα... Η αηδία με τον άνθρωπο είναι ο κίνδυνός μου»*. Αυτά γράφει στο αυτοβιογραφικό του έργο «Ίδε ο άνθρωπος»[11], ενώ σε επιστολή του αυτοχαρακτηρίζεται ως ο σημαντικότερος φιλόσοφος της εποχής, μια γέφυρα μεταξύ δύο χιλιετιών, λησμονώντας όσα έγραφε στη «Χαρούμενη Επιστήμη» σχετικά με τον ενοχλητικό θόρυβο του αυτοελαίνου[12].

Σ’ ένα γράμμα προς τον Α. Στρίντμπεργκ (7/12/1888) έγραφε: «...Διότι είμαι αρκετά δυνατός επί του προκειμένου, ώστε να σπάσω την ιστορία της ανθρωπότητας σε δυο κομμάτια». «Ich bin kein Mensch, in bin dynamit» (δεν είμαι άνθρωπος, είμαι δυναμίτης) έγραφε κάπου αλλού...[13]

Σε μια επιστολή (1888) προς την αδελφή του, μιλάει με ύψος υπεροπτικό για την αποστολή του: «Δε φαίνεται να έχεις

συνειδητοποιήσει ούτε κατ' ελάχιστο το γεγονός ότι είσαι ο στενότερος συγγενής ενός ανθρώπου τού οποίου η μοίρα είναι να αποφασίσει για το πεπρωμένο χιλιετιών. Κρατώ το μέλλον της ανθρωπότητας στα χέρια μου...»[14] Ένα χρόνο πριν, έγραψε στη μητέρα του Φραντζέσκα επιστολή (18/10/87) όπου παρηγορούσε εκείνη και τον εαυτό του λέγοντας μεταξύ άλλων: «... μέσα σε πενήντα χρόνια, η κριτική που αναφέρεται σε μένα θα έχει αντιστραφεί και με τι δόξες και τιμές θα περιβάλλεται το όνομα του γιου σου, ενώ, για τα ίδια πράγματα, μέχρι τώρα με κακομεταχειρίζονταν και με λοιδορούσαν»[15].

Τη σφοδρή κριτική του εναντίον του Χριστιανισμού την ασκεί ο Νίτσε σχεδόν με όλο του το έργο. Κυρίως, όμως, την ασκεί με το βιβλίο του «*Ο αντίχριστος*». Έργο που γράφτηκε το 1888, που θεωρείται τελευταίο γόνιμο έτος της παραγωγής του, λίγο πριν καταρρεύσει πνευματικά. Το έργο αυτό φέρει και τον υπότιτλο: «*Μια απόπειρα κριτικής του Χριστιανισμού*».[16] Μερικοί επεσήμαναν ότι το έργο θα έπρεπε να λέγεται – μεταφράζεται, ως: «*Ο αντιχριστιανός*» και όχι «*Ο αντίχριστος*», γιατί ασκείται κριτική κατά του Χριστιανισμού κυρίως, και αυτό εννοούσε ο Νίτσε.

Τι είναι στην πραγματικότητα το βιβλίο αυτό του Νίτσε και τι επεδίωκε μ' αυτό ο συγγραφέας του;

Αν μελετήσει κανείς προσεχτικά το έργο αυτό του Γερμανού στοχαστή φιλόσοφου, θα διαπιστώσει ότι ένα μεγάλο μέρος της κριτικής του κατά του Χριστιανισμού, αναλύεται σε υποκειμενικούς στοχασμούς του ίδιου, ψυχολογικές αναλύσεις, αναπόδεικτες φιλοσοφικές προϋποθέσεις και σε ξεπερασμένες από καιρό επιστημονικές θέσεις. Ο Νίτσε ασφαλώς διάβασε τη Βίβλο, πριν βουτήξει την πένα του στο μελάνι και εκτοξεύσει τα αρχιλόχεια βέλη του χλευασμού, της πικρόχολης ειρωνείας, του σαρκασμού και της σκληρής αρνητικής του κριτικής σε οτιδήποτε χριστιανικό. Στα νιάτα του μάλιστα, διάβαζε με πάθος και έξαρση τη Βίβλο σε φίλους του και προκαλούσε τη συγκίνηση και τα δάκρυα. Πρωτίστως, όμως, ο φιλόσοφος, φρόντισε

να διαβάσει βιβλία αρνητικών κριτικών της Γραφής, όπως του ομοεθνούς του Ιουλίου Βελχάουζεν (Julius Wellhausen, 1844-1918,) που θεωρείται πατέρας της αρνητικής κριτικής της Παλαιάς Διαθήκης, και του επίσης Γερμανού David Strauss (1808-1874) το βιβλίο του οποίου «Η μυθική ζωή του Ιησού» επηρέασε σημαντικά τη σκέψη του. Μας το λέει ο ίδιος ο Νίτσε:

«Απολάμβανα αργά με την τέχνη ενός εκλεπτυσμένου φιλόλογου το έργο του ασύγκριτου Στράους» (σελ. 36).

Οι ιδέες του επίσης επηρεάστηκαν κυρίως από τον υλισμό του Λ. Φόιερμπαχ (L. Feuerbach 1804-1872) τον οποίο γνώριζε πολύ καλά και μελέτησε, καθώς και από τον Φρήντριχ Λάνγκε[17].

Αξίζει να κάνουμε τον κόπο να εξετάσουμε τη σπονδυλική στήλη της επιχειρηματολογίας του Νίτσε όπως αναπτύσσεται στο βιβλίο αυτό. Γιατί, ατυχώς, οι ιδέες και η σκληρή πολεμική του κατά της Βίβλου και του Χριστιανισμού, παρόλο που λογικά και επιστημονικά είναι ξεπερασμένες και δεν ευσταθούν, εξακολουθούν και προβάλλονται μέχρι σήμερα κατά κόρον από πολλούς οπαδούς του, πολέμιους του Χριστιανισμού, αλλά και από θιασώτες διαφορετικής ιδεολογίας από αυτήν του Νίτσε. Στην προσέγγισή μας αυτή θα στηριχτούμε κυρίως, στο παραπάνω βιβλίο του, τον «*Αντίχριστο*», αλλά και σε άλλα συγγράμματά του που περιέχουν συναφείς ισχυρισμούς και σκέψεις, αφού σκοπός μας είναι να διερευνήσουμε τον αντιχριστιανισμό του ρηξικέλευθου Γερμανού φιλοσόφου. Εδώ νομίζω έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι ο ίδιος ο Νίτσε, είχε μεγάλη ιδέα για το βιβλίο του αυτό, σε αντίθεση με τους μελετητές του έργου του, που το θεωρούν υποδεέστερο από άλλα όπως π.χ. τη «Γενεαλογία της Ηθικής» ή «Πέραν του Καλού και του Κακού». Στον πρόλογο του βιβλίου του, με την έπαρση που τον διακρίνει, λέει ότι θέτει ερωτήματα που θα τρομοκρατήσουν τη σκέψη των ανθρώπων, που μόνον οι θαρραλέοι μπορούν να θέτουν... μια καινούργια συνείδηση για αλήθειες που παρέμειναν βουβές μέχρι σήμερα... Ενώ σε μια επιστολή του προς τον Φρα-

ντς Όβερμπεκ (Σεπτέμβριος 1888), ενόσω το βιβλίο του ήταν μισοτελειωμένο, έγραφε τα εξής:

«Έχει μια ενεργό δύναμη και μια διαφάνεια που πιθανόν δεν έχει επιτύχει ποτέ ξανά φιλόσοφος. Έχω την εντύπωση ότι έμαθα με μιας να γράφω... Το έργο κάνει μια βαθιά τομή στους αιώνες. Ορκίζομαι ότι σε σύγκριση με το δικό μου έργο, οτιδήποτε έχουν πει ή σκεφτεί σαν κριτική του Χριστιανισμού δεν είναι παρά παιδιάστικες σαχλαμάρες».

Ο Νίτσε νόμιζε ότι έγραφε το σοφότερο έργο του που θα τάραζε τους αιώνες, ενώ εδώ αναμασούσε τις ίδιες ιδέες που κατά καιρούς είχε διατυπώσει σε προηγούμενα έργα, από μνήμης μάλιστα, με ύφος προσβλητικό, προκλητικό, εριστικό και θρασύ. Προφανώς αγαπούσε το βιβλίο του αυτό, όπως η μάνα αγαπά πιο πολύ το άρρωστο ή αδύναμο παιδί της...

Τα βασικά επιχειρήματα, σκέψεις – θέσεις του Νίτσε κατά του Χριστιανισμού όπως αναπτύσσονται στον «Αντίχριστο» μπορούν να συνοψισθούν στα επόμενα κύρια σημεία που ακολουθούν. Σ' αυτά επικεντρώνεται και ασκείται η δριμεία κριτική του. Και αυτά θα παρακολουθήσουμε εδώ, τοποθετούμενοι κριτικά, με βάση τα δεδομένα και τα γεγονότα (λογικά –βιβλικά – ιστορικά – επιστημονικά).